

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/186/99

POSTAWY EGALITARNE W POLSCE, CZECHACH, NA UKRAINIE I NA WĘGRZECH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

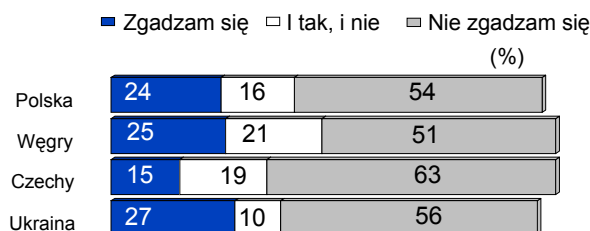
WARSZAWA, GRUDZIEŃ '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

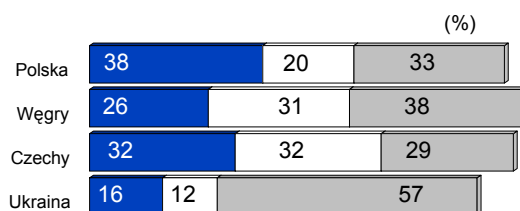
POSTAWY EGALITARNE W POLSCE, CZECHACH,
NA UKRAINIE I NA WĘGRZECH

CZY ZGADZA SIĘ PAN(I) CZY TEŻ NIE ZGADZA Z PONIŻSZYMI STWIERDZENIAMI?

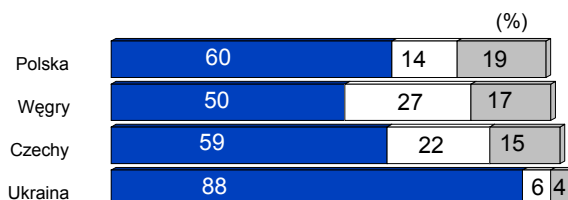
Najbardziej sprawiedliwy podział dochodów i bogactwa polega na tym, że wszyscy otrzymują taką samą ich część

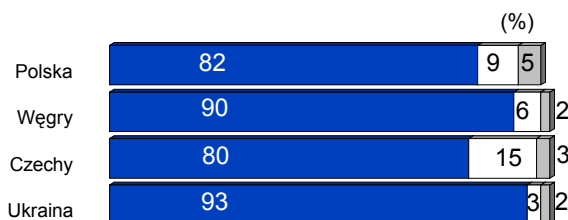
Najważniejsze, żeby wszyscy mogli zaspokoić swoje potrzeby, nawet jeżeli w tym celu trzeba by zabrać część pieniędzy tym, którzy zarobili więcej, niż potrzebują

Ludzie powinni mieć prawo zatrzymać wszystko, co zarobili, nawet jeżeli przez to niektórzy będą bogatsi niż inni

Ludzie, którzy ciężko pracują, zasługują na dużo wyższe zarobki niż ci, którzy nie pracują ciężko

Pominięto „trudno powiedzieć”

Państwa, w których panowała gospodarka nakazowo-rozdzielcza, odznaczały się stosunkowo „płaską” strukturą dochodów ludności - różnice majątkowe między różnymi grupami społecznymi i zawodowymi były niewielkie. Przejście od gospodarki socjalistycznej do wolnorynkowej wiązało się z postępującą stratyfikacją ludności. Wykształcenie, pozycja zawodowa, a także wkład pracy coraz silniej zaczęły wpływać na to, ile kto zarabia. W badaniu listopadowym¹ zapytaliśmy respondentów, co - ich zdaniem - powinno decydować o rozdziale pieniędzy i bogactwa pomiędzy członków społeczeństwa. Posługujemy się tu dwiema grupami wskaźników: pierwsza z nich bada natężenie postaw egalitarnych (czyli takich, w których podstawowym kryterium jest równość), druga zaś - merytokratycznych (o podziale dóbr decyduje wkład pracy).

Tempo i charakter przemian gospodarczych w krajach postkomunistycznych są bardzo zróżnicowane, co może różnie wpływać na opinię publiczną. Na początku bieżącego roku CBOS zawarło porozumienie z IVVM (Instytutem Badania Opinii Społecznej w Pradze) i TÁRKI (Centrum Informatyki i Badań Społecznych w Budapeszcie). Wymienione ośrodki realizują co miesiąc reprezentatywne badania opinii o najważniejszych aktualnych wydarzeniach i problemach. Do badań tych włączane są w pełni porównywalne zestawy pytań na wybrane ważne tematy. Obecnie do zespołu przyłączył się KIIS (Międzynarodowy Instytut Socjologiczny w Kijowie). Niniejszy komunikat jest pierwszym, w którym zawarte są porównywalne dane z badań opinii publicznej przeprowadzonych w Republice Czeskiej², na Węgrzech³, w Polsce i na Ukrainie⁴.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (114), 10-15 listopada ‘99, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłej ludności Polski (N=1089).

² Realizacja badania: 1-8 listopada ‘99 (N=1093).

³ Realizacja badania: 5-16 listopada ‘99 (N=1522).

⁴ Realizacja badania: 2-15 listopada ‘99 (N=1253).

KAŻDEMU PO RÓWNO

Postawa skrajnie egalitarna, wyrażająca się w przekonaniu, że każdy powinien otrzymywać taką samą część dochodów i bogactwa, jest wciąż stosunkowo szeroko rozpowszechniona w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Około jednej czwartej Polaków, Węgrów i Ukraińców zgadza się z tą tezą, a nie akceptuje jej nieco ponad połowa respondentów z każdego z tych trzech krajów. Nieco mniej skłonni do aprobaty bezwarunkowej równości są Czesi, spośród których 15% uważa równy podział dóbr za najbardziej sprawiedliwy.

Tabela 1

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem: najbardziej sprawiedliwy podział dochodów i bogactwa polega na tym, że wszyscy otrzymują taką samą ich część	Polska	Węgry	Czechy	Ukraina
	w procentach			
Zgadzam się	24	25	15	27
I tak, i nie	16	21	19	10
Nie zgadzam się	54	51	63	56
Trudno powiedzieć	6	3	3	7

KAŻDEMU WEDŁUG POTRZEB

Innym kryterium sprawiedliwej dystrybucji dóbr może być zaspokojenie własnych potrzeb - w myśl hasła „każdemu według potrzeb, od każdego według możliwości”. Badani z Europy Środkowej wyraźnie częściej niż respondenci ukraińscy rozumieją w ten sposób sprawiedliwość społeczną. Za takim systemem podziału dóbr najczęściej opowiadają się Polacy. Interesujące jest, że w kraju, w którym budowa wolnorynkowego systemu gospodarki wydaje się stosunkowo mniej zaawansowana (na Ukrainie), postawy nieegalitarne są najsilniejsze, co znajduje wyraz w negacji systemu dystrybucji nie uwzględniającego rynkowej wartości wykonywanej pracy.

Tabela 2

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem: najważniejsze, żeby wszyscy mogli zaspokoić swoje potrzeby, nawet jeżeli w tym celu trzeba by zabrać część pieniędzy tym, którzy zarobili więcej, niż potrzebują	Polska	Węgry	Czechy	Ukraina
	w procentach			
Zgadzam się	38	26	32	16
I tak, i nie	20	31	32	12
Nie zgadzam się	33	38	29	57
Trudno powiedzieć	9	5	7	15

DOBRA PŁACA ZA CIĘŻKĄ PRACĘ

Przytoczone powyżej pytania służyły jako wskaźniki postaw egalitarnych; następne dwa mierzą postawy merytokratyczne. Zgoda z tezami zawartymi w przedstawionych poniżej stwierdzeniach implikuje warunkową aprobatę różnic majątkowych w społeczeństwie, jeżeli powstały one w wyniku różnego wkładu pracy.

Przynajmniej połowa badanych w każdym z czterech omawianych krajów uważa, że ludzie powinni mieć prawo zatrzymać wszystko, co zarobili, nawet jeżeli przez to niektórzy będą bogatsi niż inni. Najwyższy odsetek zgadzających się z tym stwierdzeniem jest na Ukrainie, najniższy zaś - na Węgrzech. Znow więc Ukraina jawi się jako kraj, gdzie ludzie najczęściej opowiadają się za zaniechaniem egalitarnej redystrybucji zarobków.

Tabela 3

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem: ludzie powinni mieć prawo zatrzymać wszystko, co zarobili, nawet jeżeli przez to niektórzy będą bogatsi niż inni	Polska	Węgry	Czechy	Ukraina
	w procentach			
Zgadzam się	60	50	59	88
I tak, i nie	14	27	22	6
Nie zgadzam się	19	17	15	4
Trudno powiedzieć	7	6	4	3

Interpretując te dane trzeba pamiętać, że sytuacja gospodarcza Ukrainy i pozostałych trzech krajów jest zasadniczo różna, co przekłada się - być może - na odmienne rozumienie pytania przez respondentów ukraińskich oraz polskich, czeskich i węgierskich. Na Ukrainie stosunkowo często zdarzają się opóźnienia w wypłacaniu osobom zatrudnionym należnych poborów. Być może więc część badanych z tego kraju wyraża tu swój stosunek do możliwości utraty należnych zarobków, natomiast ankietowani z Europy Środkowej - do polityki fiskalnej państwa. Należy też przypomnieć, że największe natężenie postaw antyegalitarnych miało miejsce w Polsce przed przyspieszeniem przemian społeczno-ekonomicznych, na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Być może obecnie na Ukrainie sytuacja pod tym względem jest podobna. Niezależnie od interpretacji, Polacy, Czesi i Węgrzy częściej niż Ukraińcy zgadzają się na działania zmierzające do wyrównania nierówności społecznych.

Ciężka praca powinna być, w opinii zdecydowanej większości badanych we wszystkich czterech krajach, wynagradzana wyższymi zarobkami. Ukraińcy i Węgrzy uważają tak stosunkowo częściej niż Czesi i Polacy, lecz w każdym z badanych krajów przynajmniej cztery piąte badanych popiera sowite wynagradzanie za ciężką pracę.

Tabela 4

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem: ludzie, którzy ciężko pracują, zasługują na dużo wyższe zarobki niż ci, którzy nie pracują ciężko	Polska	Węgry	Czechy	Ukraina
	w procentach			
Zgadzam się	82	90	80	93
I tak, i nie	9	6	15	3
Nie zgadzam się	5	2	3	2
Trudno powiedzieć	4	2	2	2

Spółeczeństwa wszystkich czterech badanych przez nas krajów akceptują merytokracyjny model dystrybucji środków, jeżeli kryterium ich przyznawania ma być wkład pracy zatrudnionego. Kwestią otwartą pozostaje, czy również rynkowa wartość pracy byłaby uznana za postulowane kryterium podziału - przedstawione tu dane nie pozwalają odpowiedzieć na to pytanie.

Poglądy skrajnie egalitarne, według których wszyscy powinni dostawać tyle samo, cieszą się wciąż dość znaczną popularnością w Polsce, na Węgrzech i na Ukrainie, mniejszą zaś - w Republice Czeskiej. Stosunkowo duże grupy respondentów akceptują również model redystrybucji środków, w którym bierze się pod uwagę potrzeby ludzi. Zwraca uwagę znaczna popularność tego rozwiązania w Polsce.

Z porównania danych uzyskanych w czterech badanych krajach wynika, że respondenci ukraińscy nieco silniej niż pozostali akcentują wkład pracy jako czynnik, który powinien - ich zdaniem - decydować o podziale dochodów i bogactwa.

Opracował
Michał WENZEL